

ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ. ЗНАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

Запропоновано вивчення фразеології як розділу української мови; розкрито властивості та функції фразеологізмів; визначено значення фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологія, фразеологізм, класифікація фразеологізмів, фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, джерела фразеологізмів.

Abstract:

The study of phraseology as a section of the Ukrainian language is proposed; the properties and functions of phraseological units are revealed; the meaning of phraseological units is defined.

Keywords: phraseology, phraseological, classification of phraseology, phraseological fusions, phraseological units, phraseological combinations, sources of phraseology.

Вступ

Фразеологія – це розділ мовознавства, у якому вивчаються неподільні поєднання слів або словосполучень у реченні. Можна сказати, що цей розділ вивчає сталі вислови в українській мові. Фразеологія складається з приказок, афоризмів, крилатих висловів, порівнянь, ідіом та ін.

Фразеологізм – це стійкі вислови з побутового народного мовлення, анекдотів, жартів, прислів'їв та інших фольклорних творів; вислови, утворені внаслідок спостереження за навколишньою дійсністю: *як рак свисне* (невідомо коли або ніколи); *собака на сні* (про людину, яка не користується чим-небудь, проте й іншим не дає користуватися); *як корова язиком злизала* (хтось швидко зник, щось швидко зникло); *хоч греблю гати* (дуже багато, велика кількість чого-небудь). Фразеологізм – стійке сполучення слів, яке не виникає в процесі мовлення, а відтворюється у вигляді цілісної конструкції [1, с. 101]. По-іншому, можна сказати, що це стійкі словосполучення, які вживаються як одне ціле.

Результати досліджень

Класифікацією фразеологічних одиниць займалися вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. Архангельський, С. Берлізон, Л. Булаховський, О. Кунін. Структурно-семантичні ознаки досліджували Н. Лалаян, В. Флейшер, Н. Щербань. Стилистичні особливості фразеологізмів розглядали Ю. Фірсова, Я. Баран, С. Флоріна. Дослідження жаргонної фразеології в мас-медійному дискурсі та використання мультимедійних технологій у вивченні фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної знаходимо в працях [2, 3, 4, 5]. У науковій літературі зазначається, що фразеологія повинна вивчати не лише словосполучення, а й фразеологічні речення. Для О. Куніна критерієм залучення того чи іншого словосполучення (особливо предикативного) до фразеології служить наявність коефіцієнта фразеологічної стійкості не нижче мінімальної. Він пише: «... будь-яке речення, що відповідає цьому критерію, є, з нашої точки зору, фразеологічною одиницею, незалежно від функції, яку вона виконує в реченні і здатності до самостійного вживання» [6, с. 26]. Фразеологізми становлять країнознавчі цінності, відображають національну культуру. Використовуються в розмовному мовленні, у засобах масової комунікації, у літературних та наукових працях [7]. Вони є важливими засобами мовної виразності та передають образ предмету, дії чи особи.

Фразеологізми поділяються на три типи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Науці відомі кілька класифікацій фразеологічних одиниць. В.В. Виноградов започаткував класифікацію за семантичним принципом, згідно з якою виділяють три групи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення [7].

Фразеологічними зрощеннями називають неподільні, немотивовані фразеологізми, тобто немає ніякого зв'язку із фразеологізмами та із їхніми значеннями. Тобто їхнє лексичне значення не

виходить із суми значень його компонентів. Наприклад, *точити яси, чорта з два, собаку з'їсти, бити байдики, сон в руку*. За визначенням В. Виноградова, фразеологічні зрощення є «своєрідними складними синтаксичними словами» [8].

Фразеологічні єдності – це неподільні фразеологічні одиниці, але їхнє лексичне значення мотивоване значеннями його компонентів. Для них характерними є римові співзвучності та алітерація. Фразеологічні єдності можуть виникати внаслідок наявності виразних відтінків значення. До цього розряду належать крилаті вислови, народні прислів'я, приказки. Наприклад: *не нюхати порошу, прикусити язика, кров з молоком, намилити голову, взяти за боки, всякої тварі по парі, плакали наші гроші* [8].

Фразеологічні сполучення – це «тип фраз, створюваних виконанням значень слів». Тобто в них лише одне слово вживається у фразеологічному значенні, а інші ні. Вони не є семантичними єдностями, проти вони є аналітичні. Тобто їхнє значення є чіткішим. Наприклад: *зачепити гордість, зачепити інтереси, глупа ніч, малиновий дзвін* [8].

Фразеологізми за походженням поділяються на: сільськогосподарські (*варити воду, орати перелоги, прокладати першу борозну, повертати голоблі*), ремесла та різні виробництва (*розплутувати вузол, там і рветься, на живу нитку, ставка бита, розмотати клубок, козирний туз*), дії пов'язані із тваринами та птахами (*хитрий лис, кіт наплакав, звити гніздо, курям на сміх, заяча душа, розправляти крила*), вірування (*як рукою зняло, напускати ману, виносити сміття з хати, встати на ліву ногу*), народні звичаї (*облизати макогона, давати гарбуза, як засватаний*), біблійного походження (*око за око, альфа і омега, друге пришестя, земля обітована, вавилонська вежа, наріжний камінь, у поті чола, камінь спотикання*).

Джерела української фразеології: фразеологія збагачує українську мову своєю неоднозначністю та мудрістю. Фразеологізми в більшості походять із народної мови, тобто ті вислови, які пов'язані з обрядами, традиціями та звичаями, такі як: *як рак на горі свисне; як корова язиком злизала*. Ще одним джерелом надходження фразеологізмів у літературну мову є вирази професійного мовлення, такі як: *сім раз відміряй, а один відріж; шити білими нитками; знімати стружку; грати першу скрипку; щогодини по чайній ложці*. Також фразеологізми утворюються шляхом перекладів з іншомовних фразеологізмів або запозичення без перекладу, такі як: *ставити крапки над і; дивитися крізь пальці*; бути не у своїй тарілці. Фразеологізмами є вислови з античної культури та біблійні вислови, такі як: *страшний суд; Аріаднина нитка; прокрустове ложе; берегти як зіницю ока*. Вони є надзвичайно важливою складовою мови.

Висновки

Отже, фразеологізми в українській мові мають велике значення, вони є окрасою і багатством української мови та виконують певні функції, а саме: емоційну, оцінну, прагматичну, функцію мовної та портретної характеристики персонажа. Світогляд та естетична культура країни віддзеркалюється саме у фразеологізмах. Фразеологізми надають висловлюванні образності, виразності, допомагають краще зрозуміти сенс розповіді. Найбільше фразеологізми використовуються в розмовному, художньому та публіцистичному стилях. У науковому стилі вживається під час наукових доповідей, лекцій, дискусій, тобто в усній формі літературної мови. В офіційно-діловому стилі вживаються книжні фразеологізми (сталі словесні формули ділових документів). Існують також стилістично нейтральні (міжстильові) фразеологічні звороти, які вживаються в усіх стилях мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТОНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська мова за професійним спрямуванням у таблицях і схемах: підручник / Л.Є.Азарова, Л.А.Радомська. – Вінниця: ВНТУ, 2022. – 198 с.
2. Азарова Л.Є., Пустовіт Т.М., Горчинська Л.В. Використання мультимедійних технологій у вивченні фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної / Л.Є. Азарова, Т.М. Пустовіт, Л.В. Горчинська // Закарпатські філологічні студії. – 2020. – Вип.13. – Т.1. – С. 7–12.
3. Азарова Л.Є. Жаргонні фразеологізми в мові сучасної української періодики // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2021. Том 32 (71). № 1. С. 1–6.
4. Азарова Л.Є. Субстандартна лексика в мові сучасної української періодики // І Науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету НТКП ВНТУ (10-12 березня 2021 року).
5. Азарова Л.Є. Дослідження фразеологізмів за частиномовним принципом // ІІ Науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету НТКП ВНТУ (16-18 березня 2022 року).

6. Баран Я., Зимомря М. Теоретичні основи фразеології : навчальний посібник. – Ужгород : Ужгородський державний університет, 1999. – 176 с.
7. Азарова Л.Є., Заїченко І.Г. Фразеологізми як аспект вивчення лексики української мови // Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи (МН-2022)».
8. Фразеологізм // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. — С. 546.

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kmz2427@gmail.com

Москаленко Аліна Євгеніївна – студентка групи 1БКС-22б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: moskalenkoalina56@gmail.com

Azarova Larisa Yevstahievna – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kmz2427@gmail.com

Moskalenko Alina Evgeniivna – student of group 1BKS-22b, faculty of information technologies and computer engineering, VinnytsiaNational Technical University, Vinnytsia, e-mail: moskalenkoalina56@gmail.com